

Література

1. Веденькина М. В. Формирование познавательной самостоятельности у младших школьников с учетом полоролевых особенностей : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Астраханский государственный университет. Астрахань, 2007. 200 с.
2. Гонтаровська Н. Б. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини : монографія. Київ : РВА «Дніпро–VAL», 2010. 622 с.
3. Тельнюк И. В. Индивидуально-дифференцированный подход к организации самостоятельной деятельности девочек и мальчиков 5–6 лет в условиях детского сада : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Российский государственный педагогический университет им А. И. Герцена. Санкт-Петербург, 1999. 188 с.
4. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» / Аксьонова О. П. та ін. ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.

ГЕНДЕРНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Світлана МАТВІЄНКО

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
masvet9@gmail.com

Сучасне українське суспільство знаходиться на етапі демократичного розвитку та запровадження європейських цінностей і принципів, одним із яких є визнання рівних прав жінок і чоловіків в усіх сферах життєдіяльності та створення відповідних умов для цього. Концепція демократії виходить з того, що без досягнення гендерної рівності неможлива побудова повністю демократичного суспільства, оскільки перш за все, кожний громадянин повинен мати такі сформовані якості, як толерантність, незалежність, критичність мислення, креативність тощо.

На сьогодні процес гендерного виховання перебуває на стадії становлення. Це стосується, зокрема, й гендерного виховання дітей дошкільного віку, яке розглядається, переважно, у контексті статевого (гендерного) або статеворольового виховання дошкільників. Так, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравець характеризують *статеве (гендерне) виховання* як організований і цілеспрямований процес формування фізичних, психічних і моральних якостей особистості, установок, що визначають корисне для суспільства ставлення людини до іншої статі та високоморальні стосунки між статями [5].

Під *статеворольовим вихованням* Н. Татаринцева розуміє соціально, педагогічно і особистісно обумовлений процес оволодіння дітьми статеворольовим досвідом, цінностями, смислами і способами статевої поведінки, здійснюваний на основі співпраці з дорослими і однолітками та із врахуванням самовизначення в культурі і соціумі [7, с. 6].

Слід зазначити, що термін «гендер» трактується не лише залежно від галузі науки, проте може бути калькою від англійського слова «gender». Наприклад, Н. Абубікірова, вивчаючи категорію гендера, однією з перших надала йому

визначення, в якому простежується соціальне спрямування: «гендер є соціальним відношенням; не біологічною статтю, а уявленням кожної особистості про специфічні соціальні стосунки» [1, с. 10].

Гендер є своєрідним підсумком соціалізації людини в суспільстві у відповідності із її статевою належністю, а жінки та чоловіки – культурними продуктами своїх спільнот. Процес соціалізації дітей дошкільного віку неможливий без урахування гендерного підходу, про що зазначено у нормативних документах у сфері дошкільної освіти. Опосередкований підхід до соціалізації та виховання дітей обох статей та фемінізація педагогічного середовища, які домінують у дошкільній, не можуть створити необхідні умови для успішної самореалізації майбутніх жінок й чоловіків у родинній і професійній сферах.

Одним із важливих факторів розвитку дитини, її соціалізації, слугує середовище. Так, предметно-просторове середовище забезпечує не тільки різні види активності для дитини (ігрова, фізична, розумова тощо), проте стає основою для її самостійної діяльності з урахуванням гендерних особливостей. Особливо важливою є ігрова діяльність дітей. Вчені висловлюють припущення, що у грі диференціація дітей за статтю має різко контрастний характер, коли дівчатка вважать ігри хлопчиків надто грубими, а поведінку хлопців – грубою, з елементами мілітаризму. Хлопчики ж – навпаки, схильні вважати ігри дівчаток недостатньо діяльними, майже безініціативними.

Організація спільних ігор дошкільників, як і увесь процес їх виховання, потребує правильного, виваженого педагогічного керівництва з урахуванням гендерних особливостей. Особливості врахування гендерного підходу при проведенні сюжетно-рольових ігор з дошкільниками висвітлені у наукових працях Т. Говорун, К. Джеклін, Т. Дуткевич, О. Кікінежді, В. Кравця, Е. Маккобі, Р. Павелкова, Т. Піроженко, Т. Титаренко, Ю. Приходько та інших вчених.

Перш за все, слід створити таке освітнє середовище, яке б забезпечило реалізацію інтересів дівчаток і хлопчиків у спільній ігровій діяльності, а також сформувало правильне розуміння про роль жінки та чоловіка у суспільстві через організацію активно-діяльсного спілкування дітей, їхніх батьків і педагогів [6, с. 43].

На думку І. Кона, гендерне виховання дошкільників є результатом взаємодії «агентів соціалізації»: закладів дошкільної освіти та сім'ї, адже ці дві соціальні інституції відносяться до агентів первинної соціалізації [3, с. 72]. Л. Коломийченко вказує на те, що гендерне виховання є невід'ємною частиною соціального виховання, оскільки об'єднуючим фактором цих процесів визначається своєчасна та адекватна соціалізація дитини [2, с. 4].

Таким чином, процес соціалізації дітей дошкільного віку не може бути ефективним без запровадження гендерного підходу у заклади дошкільної освіти, що, у свою чергу, вимагає здійснення відповідної підготовки педагогів і батьків як основних агентів гендерної соціалізації дошкільників.

Література

1. Абубикірова Н. И. Что такое «гендер»? *Общественные науки и современность*. 2007. № 4. С. 10–15.

2. Коломийченко Л. В. Концепция и программа социального развития детей дошкольного возраста. Пермь : Пресс-Тайм, 2002. 111 с.
3. Кон И. С. Ребенок и общество : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Академия, 2003. 334 с.
4. Кононко О. Л. Статова самосвідомість як складова морального розвитку дошкільника. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наукових праць. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 2000. С. 101–104.
5. Кравець В. П., Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Стратегії статевого виховання школярів : методичні рекомендації класним керівникам, практ. психологам та вчителям валеології. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. 31 с.
6. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навчально-методичний посібник. Ніжин : НДУ ім. Миколи Гоголя, 2012. 106 с.
7. Татаринцева Н. Теоретико-методологические основы и практика полоролевого воспитания детей дошкольного возраста : автореф. дисс. на соиск. науч. степени д-ра пед. наук : 13.00.01. Ростов-на-Дону, 2011. 28 с.

ОБРАЗ ПОТЕНЦІЙНОЇ НАРЕЧЕНОЇ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЧАРІВНИХ КАЗКАХ

Вікторія ПЛОТНІКОВА

Криворізький державний педагогічний університет,
vi9245@ukr.net

На сьогодні однією з пріоритетних засад освіти є її національна спрямованість, нерозривний зв'язок з традиціями та культурою українського народу. На цьому наголошується у нормативно-правових актах, зокрема, Законі України «Про освіту» (ст. 6, п. 1), Законі України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 15), Законі України «Про дошкільну освіту» (ст. 7), Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»).

У зв'язку із зазначеним вище, актуальним постає використання у роботі з дітьми української народної казки, яка є одним із дієвих засобів виховання.

З українськими народними казками дитина знайомиться у ранньому віці, однак розглядаючи виховний потенціал казок, слід пам'ятати про наявність у них стереотипних уявлень щодо соціальних функцій, становища, обов'язків жінок і чоловіків, представлення дискримінаційних прикладів соціальних ролей та обов'язків жінок і чоловіків. Тому їх використання у виховному процесі вимагає критичного осмислення, проведення попереднього гендерного аналізу для того, щоб не допустити сюжетів, які дискримінують за ознакою статі.

Зупинимось на одному з типових для українських народних чарівних казок образів – потенційної нареченої. Під потенційною нареченою в українській народній чарівній казці розуміють героїню жіночої статі, метою активної ініціації якої є подальша щаслива доля через шлюб. Дослідники виокремлюють кілька типів наречених у народних казках: чудесна дружина, войовниця, мудра наречена, активна царівна, пасивна царівна (викрадена чи принесена в жертву), убога наречена, збірний образ (за Т. Краюшкіною) [1, с. 21]; покірنا наречена та спесива